

EL VALOR DE LA FILOSOFIA.

“Havent arribat al final del nostre breu resum dels problemes de la filosofia, serà bo de considerar, com a conclusió, quin és el valor de la filosofia i per què ha de ser estudiada. És d'allò més necessari considerar aquesta qüestió pel fet que molts, sota la influència de la ciència o dels negocis pràctics, s'inclinen a dubtar que la filosofia sigui alguna cosa més que una ocupació innocent, però frívola i inútil, amb distincions que es trenquen de tan subtils i amb controvèrsies sobre matèries el coneixement de les quals és impossible.

Aquesta opinió sobre la filosofia sembla que ve, en part, d'una falsa concepció dels fins de la vida, i en part d'una falsa concepció de l'espècie de béns que la filosofia s'esforça a obtenir. Les ciències físiques, mitjançant les seves invencions, són útils a innumbrables persones que les ignoren totalment: així, l'estudi de les ciències físiques no és solament o principalment recomanable pel seu efecte sobre el qui les estudia, sinó més aviat pel seu efecte sobre els homes en general. Aquesta utilitat no pertany a la filosofia. Si l'estudi de la filosofia té algun valor per als qui no s'hi dediquen, és solament un efecte indirecte, pels seus efectes sobre la vida dels qui l'estudien. Per consegüent, és en aquests efectes que cal cercar primordialment el valor de la filosofia, si és que de fet el té.

Però primer de tot, si no volem fracassar en el nostre afany, cal alliberar el nostre esperit dels prejudicis del que és denominat equivocadament «l'home pràctic». L'home «pràctic», en l'ús corrent de la paraula, és el que només reconeix necessitats materials, que comprèn que l'home necessita l'aliment del cos, però oblida la necessitat de procurar un aliment a l'esperit. Si tots els homes visquessin bé, si la pobresa i la malaltia haguessin estat reduïdes al mínim possible, restaria encara molta cosa a fer per a produir una societat estimable; i fins i tot en el món actual els béns de l'esperit són si més no tan importants com els del cos. El valor de la filosofia s'ha de trobar exclusivament entre els béns de l'esperit, i només els qui no són indiferents a aquests béns poden arribar a la persuasió que estudiar filosofia no és perdre el temps.

La filosofia, com tots els altres estudis, aspira primordialment al coneixement. El coneixement a què aspira és aquella mena de coneixement que ens dona la unitat i el sistema del cos de les ciències, i el que resulta de l'examen crític del fonament de les nostres conviccions, dels nostres prejudicis i de les nostres creences. Però no es pot sostenir que la filosofia hagi obtingut un èxit realment gran en el seu intent de proporcionar una resposta concreta a aquestes qüestions. Si demanem a un matemàtic, a un mineralogista, a un historiador o a qualsevol home de ciència quin conjunt de veritats concretes ha estat establert per la seva ciència, la seva resposta durarà tant de temps com estiguem disposats a escoltar-lo. Però si fem la mateixa interrogació a un filòsof, i aquest és sincer, haurà de confessar que el seu estudi ni ha arribat a resultats positius comparables als de les altres ciències. És veritat que això s'explica, en part, pel fet que, del moment que es fa possible el coneixement precís sobre una matèria qualsevol, aquesta matèria deixa de ser anomenada filosofia i es converteix en una ciència separada. Tot l'estudi del cel, que avui pertany a l'astronomia, antigament era inclòs en la filosofia; la gran obra de Newton es denomina *Principis matemàtics de la filosofia natural*. D'una manera semblant, l'estudi de l'esperit humà, que era, fins fa poc, una part de la filosofia, se n'ha separat actualment i s'ha convertit en la ciència de la psicologia. Així, la incertesa de la filosofia és, en una gran part, més aparent que real; els problemes que són susceptibles d'una resposta precisa s'han

col·locat en les ciències, mentre que només els que actualment no tenen una resposta precisa es queden formant el residu que anomenem filosofia.

Tanmateix, això és només una part de la veritat en allò que fa referència a la incertesa de la filosofia. Hi ha molts problemes -i entre ells aquells que tenen un interès més profund per a la nostra vida espiritual- que, dins dels límits d'allò que podem veure, romandran necessàriament insolubles per a l'intel·lecte humà, excepte en el cas que el seu poder arribi a ser d'un ordre totalment diferent del que és avui dia. ¿Té l'Univers una unitat de pla o disseny, o és una fortuïta conjunció d'àtoms? ¿És la consciència una part de l'Univers que dóna l'esperança d'un creixement indefinit de la saviesa, o és un accident transitori en un petit planeta en el qual la vida acabarà per fer-se impossible? El bé i el mal són d'alguna importància per a l'Univers, o només per a l'home? La filosofia planteja problemes d'aquesta mena, i els diferents filòsofs els contesten de diferent maneres. Però sembla que, sigui o no possible trobar-los una resposta en un altre lloc, les respostes que proposa la filosofia no poden ser demostrades com a vertaderes. Tanmateix, per molt feble que sigui l'esperança de trobar una resposta, és una part de la tasca de la filosofia continuar la consideració d'aquests problemes, tot fent-nos conscients de la seva importància, examinant tot allò que ens hi apropa, i mantenint viu aquest interès especulatiu per l'Univers, que ens exposaríem a matar si ens limitéssim al coneixement d'allò que pot ser establert mitjançant un coneixement definitiu.

És veritat que molts filòsofs han pretès que la filosofia podia establir la veritat de determinades respostes sobre aquests problemes fonamentals. Han suposat que el més important de les creences religioses podia ser provat com a vertader mitjançant una demostració estricta. Per poder judicar sobre aquestes temptatives és necessari fer un examen del coneixement humà i fer-se una opinió sobre els seus mètodes i limitacions. Fóra imprudent de pronunciar-se dogmàticament sobre aquestes matèries, però si les investigacions dels nostres capítols anteriors no ens han extraviat, ens veurem forçats a renunciar a l'esperança de trobar una prova filosòfica de les creences religioses. Per tant, no podem utilitzar com una prova del valor de la filosofia una sèrie de respostes a aquestes qüestions. Una vegada més, el valor de la filosofia no pot dependre d'un suposat cos de coneixements segurs i precisos que poden adquirir aquells qui l'estudien.

De fet, el valor de la filosofia, cal buscar-lo, en bona part, en la seva mateixa incertesa. L'home que no té cap vernís de filosofia va per la vida presoner dels prejudicis que deriven del sentit comú, de les creences habituals al seu temps i al seu país, i d'aquelles que s'han desenvolupat en el seu esperit sense la cooperació ni el coneixement deliberat de la seva raó. Per a aquest home el món tendeix a fer-se precís, definit, obvi; els objectes habituals no li susciten cap mena de problema, i les possibilitats no familiars són rebutjades desdenyosament. Des del moment que comencem a filosofar, trobem, per contra, que fins i tot els objectes més ordinaris porten a problemes als quals només podem donar respostes molt incompletes. La filosofia, malgrat que és incapaç de dir-nos amb certesa quina és la verdadera resposta als dubtes que suscita, és capaç de suggerir diferents possibilitats que amplien els nostres pensaments i ens alliberen de la tirania del costum. Així, disminuir el nostre sentiment de certesa sobre allò que les coses són augmenta en gran manera el nostre coneixement d'allò que poden ser; rebutja el dogmatisme una mica pretensions d'aquells que mai no s'han introduït en la regió del dubte alliberador i conserva viu el nostre sentit de l'admiració, presentant els objectes familiars en un aspecte no familiar.

A més a més d'aquesta utilitat de mostrar-nos possibilitats insospitades, la filosofia té un valor -potser el seu màxim valor- per la grandesa dels objectes que estudia, i l'alliberament dels interessos privats: la família i els amics s'hi poden incloure, però la resta del món no es pren en consideració, excepte en tot allò que pot ajudar o entorpir allò que forma part del cercle dels seus desigs instintius. Aquesta vida té alguna cosa de febril i limitada. En

comparació amb ella, la vida del filòsof és serena i lliure. El món privat, dels interessos instintius, és petit enmig d'un món gran i poderós que ha d'arruïnar, tard o d'hora, el nostre món peculiar. Excepte si ampliem de tal manera els nostres interessos que hi incloquem el món sencer, estem com una guarnició en una fortalesa assetjada, sabent que l'enemic ens impedeix d'escapolir-nos i que la rendició final és inevitable. Aquest gènere de vida no coneix la pau, sinó una constant guerra entre la insistència del desig i la importància del voler. Si la nostra vida ha de ser gran i lliure, hem de fugir, d'una manera o altra, d'aquesta presó i d'aquesta guerra.

Una manera de fugir-ne és la contemplació filosòfica. La contemplació filosòfica, quan les seves perspectives són molt àmplies, no divideix l'Univers en dos camps hostils -els amics i els enemics, l'útil i l'advers, el bo i el dolent-; contempla el tot d'una manera imparcial. La contemplació filosòfica, quan és pura, no intenta provar que la resta de l'Univers sigui afí a l'home. Tota adquisició de coneixements és una ampliació del jo, però a aquesta ampliació s'arriba quan no es busca directament. S'adquireix quan el desig de conèixer actua tot sol, mitjançant un estudi en el qual no es desitja prèviament que els objectes tinguin aquest o aquest altre caràcter, sinó que el jo s'adapta als caràcters que troba en els objectes. Aquesta ampliació del jo no s'obté, quan, partint del jo tal qual és, tractem de mostrar que el món és tan semblant a aquest jo que el seu coneixement és possible sense necessitat d'admetre res que sembli ser-li aliè. El desig de provar això és una forma de la pròpia afirmació i, com tota forma d'egoisme, és un obstacle per al creixement del jo que es desitja, i per al qual el jo coneix que és capaç. L'egoisme, en l'especulació filosòfica com a tot arreu, considera el món com un mitjà per als seus fins; així, es preocupa menys del món que del jo, i el jo posa límits a la grandesa dels seus béns. En la contemplació, al contrari, partim del no-jo, i mitjançant la seva grandesa ampliem els límits del jo; per l'infinit de l'univers, l'esperit que el contempla participa una mica de l'infinit.

Per aquesta raó, la grandesa de l'ànima no és afavorida per aquells filòsofs que assimilen l'Univers a l'home. El coneixement és una forma de la unió del jo amb el no-jo; com a tota unió, l'esperit de dominació l'altera i, per consegüent, tota temptativa de forçar l'Univers a conformar-se amb allò que trobem en nosaltres mateixos. És una tendència filosòfica molt estesa aquella que considera l'home com la mesura de totes les coses, la veritat feta per a l'home, l'espai i el temps, i els universals com a propietats de l'esperit, i que, si hi ha alguna cosa que no ha estat creada per l'esperit, es tracta d'alguna cosa incognoscible i que no compta per a nosaltres. Aquesta opinió, si són correctes els nostres discursos anteriors, és falsa; però a més a més de ser falsa, té com a conseqüència privar la contemplació filosòfica de tot allò que li dóna valor, ja que encadena la contemplació al jo. Allò que anomenem coneixement no és una unió amb el jo, sinó una sèrie de prejudicis, hàbits i desigs que teixeixen un vel impenetrable entre nosaltres i el món exterior. L'home que troba complaença en aquesta teoria del coneixement és com aquell que no abandona el seu cercle domèstic per por que la seva paraula no sigui llei.

La vertadera contemplació filosòfica, al contrari, troba la seva satisfacció en l'ampliació del no-jo, en tot allò que magnifica l'objecte contemplat, i amb això el subjecte que el contempla. En la contemplació, tot allò que és personal o privat, tot allò que depèn de l'hàbit, de l'interés propi o del desig pertorba l'objecte i, per consegüent, la unió que busca l'intel.lecte. En construir una barrera entre el subjecte i l'objecte, aquestes coses personals i privades arriben a ser una presó per a l'intel.lecte. L'esperit lliure veurà, igual que Déu el podria veure, sense aquí ni ara, sense esperança ni temor -fora de les xarxes de les creences habituals i dels prejudicis tradicionals-, serenament, desapassionadament, i sense cap altre desig que el del coneixement contemplatiu com sigui possible atènyer-lo per a l'home. Per aquesta raó també, l'intel.lecte lliure valorarà més el coneixement abstracte i universal, en el qual no entren els accidents de la història particular, que el coneixement aportat pels

sentits i dependent, com és forçós en aquests coneixements, del punt de vista exclusiu i personal, i d'un cos els òrgans dels sentits del qual deformen més que revelen.

L'esperit acostumat a la llibertat i a la imparcialitat de la contemplació filosòfica, conservarà alguna cosa d'aquesta llibertat i d'aquesta imparcialitat en el món de l'acció i de l'emoció. Considerarà els seus projectes i els seus desigs com una part d'un tot, amb l'absència d'insistència que resulta de veure que són fragments infinitesimals en un món en el qual roman indiferent a les accions dels homes. La imparcialitat que en la contemplació és el pur desig de la veritat, és la mateixa qualitat de l'esperit que en l'acció s'anomena justícia, i en l'emoció és aquest amor universal que pot ser donat a tots i no sols a aquells que considerem útils i admirables. Així, la contemplació no tan sols amplia els objectes del nostre pensament, sinó també els objectes de les nostres accions i afeccions; ens fa ciutadans de l'Univers, no solament d'una ciutat emmurallada, en guerra amb tota altra cosa. La vertadera llibertat de l'home consisteix a assolir aquesta ciutadania de l'Univers, com també la seva alliberació de vassallatge de les esperances i els temors limitats.

Per resumir la nostra anàlisi sobre el valor de la filosofia: la filosofia ha de ser estudiada, no per les respostes concretes als problemes que planteja, ja que, generalment, cap resposta precisa no pot ser coneguda com a vertadera, sinó més aviat pel valor dels mateixos problemes; perquè aquests problemes amplien la nostra concepció d'allò que és possible, enriqueixen la nostra imaginació intel·lectual i disminueixen la seguretat dogmàtica que tanca l'esperit a la investigació; però, sobretot, perquè per la grandesa de l'Univers que la filosofia contempla, l'esperit es fa al seu torn gran, i arriba a ser capaç de la unió amb l'Univers, que constitueix el seu suprem bé.”

“El valor de la Filosofia”, de Bertrand Russell, del llibre “Els problemes de la filosofia”, 1912.